

comminatione ipse interdicit. Praeterea tenendum est legem, quam Christus in hac vita mortali docendo tulit, ex ea parte, qua mosaicam institutionem abrogabat, voluisse ipsum Christum tum valere cum Ecclesia sua ceperit existere et cessare ius veteris oeconomiae. Tandem est advertendum quod praecepta morum, quae Christus tradebat, etsi solos Iudaeos alloqueretur, ea non ad solos Iudaeos viventes sub lege Moysis spectabant: secus enim, quoniam ipse ad solas oves Israelis missus fuit, quatenam forent praecepta reliqua pro christianis?

His positis facile patet verba Christi penes Matthaeum V. 31-32 et XIX. 3 seqq. legem vere continere. Non solum enim personam legislatoris assumit inquam: *Ego autem dico vobis, dico autem vobis*, sed affirmat peccare qui secus agit sive affirmat moechari qui dimittit uxorem et qui dimissam ducit: moechia vero est peccatum. Tum instituens oppositionem inter id quod ipse dicit et quod Moyses permiserat et simul moechari affirmans qui secus agit ac ipse dicit, abrogationem pronunciat permissionis mosaicae: atqui haec abrogatio non nisi auctoritate legislatoris fieri poterat; erat enim permissio in lege contenta, quam legem Dei nomine Moyses tulerat. Qui vero fieri possit ut Christus, abrogans dispositionem mosaicae legis, agat tantum interpretem eiusdem eosque tantum docere velit, qui secundum legem Moysis vivunt, haud licet divinare. Christus autem deinceps seorsim instruens discipulos (Matth. XIX. 40 seqq.) non novam seu ampliorem doctrinam proponit, sed iam traditam inculcat, eam nempe, quam discipuli ex verbis Christi prioribus intellexerant (cf. Marc. X. 10 et Thesim seq. n. XI). Haec est certa sententia Ecclesiae, quae in huiusmodi Christi verbis legem intellexit obligantem christianos, ut liquet ex traditione repraesentata in praeced. Th.

VI. Audiamus nunc eos, qui volentes componere Matthaeum cum Marco et Luca affirmant exceptionem expressam a Matthaeo subintelligendam esse in verbis Marci et Lucae, ut sic constet omnes Evangelistas concedere repudium uxoris in causa fornicationis. Cur vero ea exceptio supplenda est in Marco et Luca? quia nimirum obscuriora sunt explicanda per clariora et pauciora per plura: plura autem verba vel plures sententiae eaeque clariores sunt apud Matthaeum quam apud alios. Haec quaestio est per se theologica; quaerit enim verum sensum verbi Dei: at nolumus modo uti pro eius solutione principiiis theologiciis ex doctrina certa Fidei desumptis, sed solis principiiis criticis aut hermeneuticis, quibus adversarii utuntur, ne videamur nobis sumere quod nunc est in quaestione. Itaque concedimus prius principium: obscuriora esse explicanda per cla-

riora: at negamus clariorem esse textum Matthaei quam Marci et Lucae; imo affirmamus hos esse clariores: quocirca eodem assumpto principio inferimus prorsus contrariam conclusionem. Si enim alterum difficultatem creat interpreti, alterum nullam, illud certe est minus clarum: atqui verba Marci et Lucae nullam facessunt difficultatem interpreti: ea vero tunc exoritur, cum verba Matthaei leguntur; nam non statim liquet amplitudo illius exceptionis et quomodo ea cohaereat cum primitiva institutione, ad quam Christus provocat, quacum aptissime cohaerent verba Marci et Lucae.

Ad alterum principium quod spectat: pauciora esse explicanda per plura seu textum breviorum esse explicandum per longiorum, negamus hoc esse idoneum principium rectae interpretationis. Quid enim, si textus brevior plura dicat et sit clarior? Id vero contingit in hac re, quam prae manibus habemus. Nam, ut iam monuimus, clariores sunt textus Marci et Lucae, iidemque reapse plura dicunt vel videntur dicere, cum affirmant omnem dimittentem uxorem moechari si aliam accipiat, an vero Matthaeus de omnibus id dicat dubitatur. Quapropter Augustinus comparans hos textus simul (de Adulter. coniug. L. I. c. 41) dicit legenti Matthaeum ambigendum esse, non quidem de eo quod dicit, sed de eo quod non dicit et quoad hoc consulendos esse alios Evangelistas.

THESIS XXI.

Ex verbis Marci et Lucae atque ex verbis Matthaei V. 31, 32 et XIX. 3 seqq. certo colligimus doctrinam Christi de indissolubilitate vinculi coniugalis etiam in causa adulterii.

I. Doctrina itaque Christi refertur a Matthaeo duobus in locis: V. 31. 32. Dictum est, quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari, et qui dimissam duxerit, adulterat. XIX. 3 seqq. Et accesserunt ei Pharisei tentantes eum et dicentes: si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa. Qui respondens dixit eis. Non legistis quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos: et dixit propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Dicunt ei: cur ergo Moyses mandavit dare libellum repudii et dimittere. Dicit eis: quia Moyses ob duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. Dico

autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem et aliam duxerit, moechatur, et qui dimissam duxerit, moechatur. Marcus X. 2 eandem disputationem Christi cum Pharisaeis refert atque haec est ultima Christi sententia: quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, adulterium committit super eam: et si mulier dimiserit virum suum et alii nupserit, moechatur. Lucas porro haec habet XVI. 48. Omnis qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, moechatur, et qui dimissam a viro ducit moechatur.

II. Circa significationem nominis *dimissio* et verbi *dimittere* haec licet advertere. Dimissio ἀποδοσις per se potest esse perfecta et imperfecta. Perfecta est ea, qua ita separantur coniuges ut vinculum quoque solvatur; imperfecta, qua separantur quoad torum et victum, vinculo tamen manente. Ut dimissio sit, debet ab alterutro coniuge separatio fieri vel procurari. Distinctionem hanc duplicis dimissionis videmur nobis posse colligere ex verbis Moysis Deuter. XXIX. 4 et verbis Christi referentis legem hanc Matth. V. 31 qui dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. Heic enim videtur distingui *dimissio a traditione libelli*, qua repudium fiebat, ut proinde sensus sit iste; qui a se abiicit uxorem suam vel eiicit a domo sua nolens amplius eam secum habitare, repudiet eam ita ut soluto vinculo libera illa maneat possitque alteri nubere. Fieri namque per se potest ut dimittatur uxor, quin vinculum solvatur. Ne ergo uxores, quae non invenissent gratiam in oculis virorum, si vinculum maneret, dura et aspera cogerentur pati a viris, qui eas fastidirent, et ne ad illicitas et nefandas nuptias ipsae transirent, propter duritiam cordis eorum permissum est ut mulier dimissa repudiaretur, et sic vinculum solveretur. Fatemur tamen quod haec interpretatio non est necessaria: nam verba *det ei libellum repudii* significare possunt non ipsum actum repudii, qui verbo dimittere significatus iam sit, sed formam praescriptam a lege, qua repudium fieri liceret. Idem dic de verbis prout prostant in lege secundum lectionem originalem (Th. XVI).

Ceterum utra in sermone aliquo dimissio intelligenda sit, si dimissionis nomen adhibetur, ex adiunctis sermonis ipsam circumscribentibus et determinantibus colligendum est. Quocirca (quod notandum est) si quis significare velit se permittere quidem aliquo saltem in casu dimissionem imperfectam, prohibere vero perfectam, optime sententiam suam significabit, si dicat, licere quidem identidem dimissionem ita tamen ut alterum coniugium non possit citra adulterium iniri. Dimissio scilicet perfecta seu divortium completum duo elementa complectitur, separationem et vinculi solutionem, quae

duo elementa seiungi ita possunt ut unum valeat esse sine alio: priore ergo concesso, altero negato, clare exprimitur quae dimissio liceat, quae non liceat coniugibus.

III. In cap. XIX. Matth. 3. interrogatio Pharisaeorum (cui dissensio inter duas scholas Scammai et Hillel occasionem forte dedit): *an liceat homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa*, est propositio modalis, et id praecipue videtur quaeri utrum *ex quavis causa* liceat dimittere. De qua vero dimissione sermo erat Pharisaeis? Posset forte quis dicere quod sermo fuerit de dimissione imperfecta: et licet in progressu quaestionis de repudio loquantur, id auxesi orationis tribuendum sit, occasione accepta a verbis Christi adeo commendantibus indissolubilitatem. Verum quia ipsa Christi responsio ad hanc interrogationem praedicat unitatem duorum et coniunctionem, quam Deus ipse facit, quae est unitas vinculi, et quia Pharisaei de ea dimissione censendi sunt loqui, de qua quaestio erat in scholis Iudaeorum, quaeque erat per repudium uxoris; dicendum est de dimissione perfecta quaestionem motam fuisse a Pharisaeis. Et sic Christus respondens instantiae Pharisaeorum usurpat verbum *dimittere* secundum perfectam significationem: *Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic*.

IV. His positis consideremus primum verba Marci et Lucae. Propositio universalis est: *quicumque, omnis*; valet ergo pro quovis viro dimittente suam uxorem atque aliam ducente: atqui inter hos comprehenditur et ille qui propter adulterium uxoris dimittit eam et ducit aliam: ergo et iste moechatur, ergo vinculum prius non est solutum. Quamvis autem Evangelistae non omnes circumstantias rei aut sermonis commemorarent, nequeunt tamen eas omittere, quibus omissis falsa evaderet historia vel sententia. Iam vero si verum esset Christum exceptionem fecisse et permisisse viro propter adulterium coniugis ducere aliam, tunc falsum esset quod refert Marcus et Lucas. Nam in hac hypothesi haec esset vera sententia Christi: *non omnis, qui dimittit uxorem et aliam ducit, moechatur*, quae tamen est contradictoria propositioni Marci et Lucae. Non ea ergo fuit sententia Christi, si Marco et Lucae credimus. « Qui sumus nos ut dicamus: est qui moechatur uxore dimissa alteram ducens, et est qui hoc faciens non moechatur, cum Evangelium dicat omnem moechari qui hoc facit? » (de Adult. coniug. L. I. c. 9). Est ergo satis clara sententia Christi. Cf. tamen quae de eadem dicemus explicantes verba Matthaei XIX.

V. Ad Matthaei verba quod spectat, quoniam duplex est testimonium, volumus primum demonstrare doctrinam catholicam ex priore

h. e. ex c. V. 31. 32 argumento iam praemonstrato a s. Basilio. Sane loquitur ibi Christus tantum de eo qui dimittit uxorem, non de eo qui insuper aliam ducit. Dicit autem Christus quod dimittens uxorem, excepta causa fornicationis, facit eam moechari. Porro sententia expressa verbo facit non ea est ut vir cogat mulierem moechari, libera enim semper est mulier: neque est quod ad dimissionem sequatur semper moechia dimissae; cur enim id semper sequeretur, si nulla est necessitas actus? Neque sensus est tantum: praeberi uxori occasionem moechandi: nam verbum facit indicat praeterea huius occasionis auctorem esse virum dimittentem. At cum agatur heic de doctrina morum, quam Christus tradit; auctor occasionis peccandi, de quo sermo est, ille vere dicitur, cui tanquam causae imputari potest moraliter peccatum sequens. Sensus ergo verborum Christi est: qui dimittit uxorem suam sine causa fornicationis, auctor est moechiae uxoris, si postea sequatur, puta si ipsa alteri nubat, eique uxoris peccatum tanquam auctori seu tanquam danti, sine causa, occasionem et obiciendi periculo uxorem, imputabitur: qui vero in causa fornicationis dimittit uxorem, non est auctor eius moechiae, si haec postea moechatur, nec illi uxoris peccatum imputabitur, utpote habenti legitimam causam dimittendi uxorem. Iam vero haec Christi sententia supponit manifeste uxorem dimissam posse moechari atque semper moechari quoties alteri viro uniatur. Si enim hoc tollis, quomodo dimittens occasionem praebet moechiae, quae non est amplius possibilis? At moechia nequit concipi in hac uxore dimissa, nisi vinculum prius maneat. Significat ergo Christus se supponere et tanquam certum habere quod prius vinculum perduret maneatque mulier dimissa adhuc uxor viri dimittentis. Ut idcirco totum discrimen inter dimittentem cum causa et dimittentem sine causa fornicationis sit in eo quod priori non imputetur moechia sequens uxoris, alteri imputetur. Itaque doctrina Christi est neque per fornicationem uxoris solvi vinculum coniugii. Si modo perpendas verba Basili ex eius canone 48 citata in Th. XX, patebit argumentum hoc iam ab eo fuisse praemonstratum. Vides heic nos supponere communem interpretationem verborum excepta causa fornicationis, quam quidem certam satis esse quantum spectat ad valorem demonstrationis ex hoc textu eruendae, mox patebit.

VI. Nunc veniamus ad c. XIX. 3 seqq. Non una est interpretatio. Non pauci ex Protestantibus volunt indissolubilitatem quidem coniugii ibi a Christo sanciri, cum quadam exceptione tamen, nempe adulterii uxoris. Inter eos vero, qui negant permisisse Christum ulla in hypothesi repudium, non convenit quoad ipsam interpretationem. Est ex recentioribus quidam scriptor, qui contendit verba παρεκτός

λόγου πορνείας valere, seposito sermone (λόγος enim est sermo) de fornicatione, noluisse scilicet Christum de hoc casu loqui. Alii momentum πορνείαν non esse adulterium, sed simplicem fornicationem, idcirco his verbis non indicari crimen admissum ab uxore post contractum matrimonium. Hi vero in duplicem classem dividuntur. Nam quidam ita accipiunt ac si sit fornicatio, quam ante coniugium mulier, quae ducta est, cum alio patruerit, quo in casu volunt dixisse Christum licitam esse rescissionem contractus, utpote deficiente debita conditione intenta a viro. Quidam vero putant ea verba exceptiva hunc sensum fundere: nisi unio viri et mulieris sit fornicaria, qua in hypothesi non solum licet sed oportet dimittere mulierem. Tandem alii censent πορνείαν esse ibi adulterium uxoris, atque hi maxime laborant in explicanda sententia Christi.

VII. Iam vero de prima interpretatione, quae doctrinae catholicae adversatur, dicendum erit in fine cum declarata fuerit interpretatio catholica. Quod attinet ad alias interpretationes, prima ex illis, tanquam nova quidem proposita, sed quae et Augustino venit in mentem (cf. infra n. IX), parum probabilis est nobis. Sane oporteret primo in hoc c. XIX legi π. λ. π. non μ. ε. π. atqui illa lectio in hoc cap. minus est certa quam alia. Deinde assumitur λόγον non esse causam sed sermonem: atqui λόγος est etiam causa seu ratio movens ad aliquid faciendum: οὐκ ἄνευ λόγου καὶ δικαίας αἰτίας dixit Demosthenes, non absque ratione (movente ad opus) et iusta causa. Quod confirmatur auctoritate veteris latini interpretis, qui in cp. V λόγον reddidit causam. Sed his omissis, advertimus quae sequuntur. 1° Falsum est quod dicitur, hanc interpretationem termini λόγου conducere ad planiorem et clariorem enarrationem textus cp. V. Nam, quemadmodum vidimus (n. V), retenta communi lectione et interpretatione vulgatae, planissime et clarissime explicatur sententia Christi certaue doctrina colligitur, illa eadem nempe quae in traditione catholica continetur. 2° Si spectentur verba Christi in cp. XIX et ponatur haec formula π. λ. π., duplex est distinguenda hypothesis. Nam vel πορνείας nomine intelligis fornicationem simplicem, ut sit unio fornicaria seu concubitus inter virum et eam, quae uxor improprie appellatur, est enim vere concubina, ut tenet alia interpretatio, quam post hanc indicavimus; vel intelligis fornicationem uxoris h. e. adulterium, ut communiter intellexerunt veteres interpretes. Si primum sumis, haec interpretatio erit obnoxia iis difficultatibus quibus premitur illa alia in explicatione vocis πορνείας, ut postea videbimus: praeterea si vis fiat in significatione vocis λόγου, reliqua erit difficultas critica, quae contemnenda haud est, quia nihil evincit lectionem hanc παρεκτός λόγου πορνείας esse in hoc loco alteri μή (εἰ μή) ἐπὶ

πορνεία praeferendam. Si vero nomine πορνείας in his Christi verbis intelligis adulterium uxoris, tunc praeterea negamus merito subiici his verbis Christi παρεκτός λόγου πορνείας hunc sensum, nempe seposito sermone de adulterio uxoris, seu seposita quaestione an adulterium uxoris sit causa sufficiens dissolutionis. Aegre scilicet quis sibi persuadeat excepisse Christum a materia sui sermonis casum adulterii coniugis, cum nulla huius rei ratio afferri possit et ipse contextus satis repugnet. Nam doctrina primum a Christo proposita est universalis: *quod Deus coniunxit, homo non separet*: intendit ne id Christus valere pro casu quoque adulterii coniugis, an non? si intendit, non ergo excipit sermonem de hac re: si non intendit, cur universali modo proponitur doctrina, quae ad aliquos tantum casus ex intentione eiusdem loquentis spectat, et quidem ita proponitur ut probabilissima saltem occasio detur suspicandi quod omnes casus complectatur? Dices Christum respondere directe interrogationi Pharisaeorum: haec autem erat: *utrum ex qualibet causa liceat dimissio uxoris*: quod quidem falsum esse potest, etsi eadem liceat in aliquo casu. Verum a) quis unquam coegit magistrum respondentem nihil amplius dicere quam quod interrogatur, prohibuitque ipsum plenam rei doctrinam tradere occasione partialis quaestionis, si praesertim plena responsio necessaria est vel opportuna ut partiali quaestioni fiat satis? Quid ergo Christus responderit, non solum ex interrogatione Pharisaeorum, sed ex ipsius verbis colligendum est. Cum itaque ipse revocaverit omnia ad primitivam institutionem, in qua certe pro omnibus casibus provisum fuit, edixeritque consequens ex ea esse universale principium: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, immerito dicitur quod Christus intendat solum de aliquibus casibus loqui. Imo b) nonne ex eo quod talis fuit interrogatio Pharisaeorum, an *ex qualibet causa* liceret dimissio, iidem videri poterant supponere quod liceat ex aliqua causa? Quod si iure institutionis, ad quam Christus provocat, falsum erat, quid erat magis congruum magisterio Christi quam ut hanc falsam suppositionem evelleret? Non solum igitur non est aliena a responsione Christi comprehensio huius specialis casus, qui est adulterium uxoris, sed imo maxime conveniens, si in ipsa institutione sancita est plena intrinseca indissolubilitas, ut paulo post probabimus.

VIII. Alia interpretatio innititur significationi propriae vocis πορνεία, cum praesertim ipse Christus heic distinguat eam a μοιχεία quae est adulterium: πορνεία ergo non est adulterium seu non significat crimen, quod admissum sit ab ea, quae vere uxor sit. Supponitur in hac explicatione verborum Christi quod haec verba *nisi ob fornicationem* sint continuatio sermonis et cohaereant cum im-

mediate praecedentibus *quicumque dimiserit uxorem suam*, ut sensus eorum sit: *nisi dimiserit propter fornicationem*, quod iure supponi ipsa structura verborum ostendit veterumque communis interpretatio. Iam vero cum ita accepta voce πορνεία duplex sit explicatio sententiae Christi: prior, quae et quibusdam Protestantibus placuit, dum quamdam difficultatem removet, aliam inducit. Nam consequens foret viro licere post initum matrimonium repudiare uxorem, quam virginem non reperit; quod quidem, nisi in hypothesisi quod sub hac certa conditione vir contrahere voluerit, quis admittat?

IX. At altera explicatio *nisi vir dimittat mulierem eo quod unio eorum sit fornicaria*, etsi nova sit, digna nonnullis visa est ut eius ratio habeatur. Eam proposuit cl. P. Patrizi (De Interp. Script. L. I. n. 281) eamque se accepisse testatur ab alio, cuius nomen tacet. Eandem acriter impugnavit cl. P. Perrone (De Matrim. L. III. c. 2. a. 2). Contra eam prima difficultas est quod sit interpretatio nova, aiuntque ipsam esse in materia fidei et morum interpretationem Scripturae contra unanimem consensum Patrum, quod per Tridentinum non licet. Verum quod spectat ad hanc reprehensionem, duplex primum est distinguenda Patrum interpretatio, contra quam ire haec nova interpretatio dicitur. Altera est circa obiectum principale sermonis Christi, altera circa obiectum incidens. Prior affirmat docere heic Christum matrimonii vinculum esse quolibet in casu intrinsece indissolubile: altera affirmat docere Christum licere ex causa adulterii separationem facere, vinculo tamen manente. Iam vero si prioris interpretationis Patrum ratio habeatur, concedimus in eam conspirare consensum unanimem Patrum, sed negamus eidem adversari hanc novam interpretationem. Duplex enim est distinguenda oppositio, nempe vel circa rem aut doctrinam quam Scripturae verbis contineri unanimis consensus Patrum doceat, vel circa modum interpretandi sive hauriendi eandem rem e verbis Scripturae. Porro sola prior oppositio contra unanimem consensum Patrum reprobatur a Tridentino. Hoc enim est decretum Tridentini (Sess. IV): « ne quis in rebus fidei et morum sacram Scripturam ad suos sensus contorquens.... contra unanimem consensum Patrum audeat interpretari ». Est scilicet oppositio quoad sensum. Tunc ergo est interpretatio Scripturae in re fidei ac morum contra unanimem consensum Patrum, cum ex Scripturae testimonio extunditur sententia ad fidem vel mores spectans, contraria illi quam Scripturae Patres subesse docent. Atqui doctrina, quam Patrum consensus hoc in loco contineri docet, ea est, matrimonii vinculum nunquam posse dissolvi, neque per adulterium; id porro et secunda interpretatio tenet, imo clarius

ostendit. Oppositio ergo non est in sensu Scripturae seu in ipsa re, quae intelligenda sit ex verbis Scripturae, sed in methodo interpretandi: in qua profectum esse posse qui neget? Quapropter qui hanc recipit interpretationem affirmare etiam potest se exsequi id quod in Professione Fidei Piana spondet: nempe se interpretari Scripturam hanc iuxta unanimem consensum Patrum. Si alterius interpretationis Patrum, quae obiicitur, ratio habeatur, haec occurrit difficultas: quia si hanc novam interpretationem recipimus, tunc negandum est ex iis verbis Christi probari quod liceat propter adulterium coniugis separationem facere quoad vitam domesticam; de adulterio enim coniugis Christus non agit: id vero et incommodum est et refragatur Ecclesiae et Patribus communiter illud ex iis verbis probantibus. Nec id ex c. V. Matth. evinci potest. Etenim fundamentum huius novae interpretationis est quod *πορνεία* non est adulterium: ergo et in c. V cum eadem occurrat phrasis et de dimissione pariter sit sermo, accipienda erit de uxore fornicaria. Est quidem aliquod discrimen inter sententiam c. V et sententiam c. XIX; sed alterutrum de duobus: vel contenditur vocem *πορνείαν* in sermone, ubi agitur de dimissione uxoris et ubi occurrit vox *μοιχεία* vel *μοιχεύειν* seu *μοιχᾶσθαι*, significare tantum fornicationem, vel conceditur posse significare adulterium: si primum, non poteris ab ullo ex his locis extundere quod liceat coniugi innocenti se separare ab adultero; si alterum, diruis fundamentum interpretationis tuae. Cl. Perrone quidem, qui huiusmodi argumentum ex sensu Ecclesiae urget, demonstrat Ecclesiam inniti pro ea praxi statuenda his verbis Christi, adductis canonibus ex decreto et decretalibus. At, ut verum fateamur, ex decreto (cuius canonibus ea relinquatur auctoritas, quam ab origine habent) praeter aliquod particulare concilium, fere ex solo Augustino canones citantur: ex decretalibus autem nihil proprie affertur quod huc directe spectet. Quid quod si velimus his Christi verbis inniti pro sententia Ecclesiae, licere identidem separationem coniugum, difficultas praesto est: cur cum Christus solius fornicationis mentionem fecerit, Ecclesia alias multas praeterea causas admittat? Nam haec sola ex verbis Christi videretur esse excipienda. E contrario nonne unde causas alias didicit Ecclesia, et illam discere potuit? Certe Tridentina Synodus Sess. XIV. c. 8 abstinuit a citandis his testimoniis Matthaei. Nihilominus, si Patres consulimus, Patres hoc pacto accipientes hanc exceptionem non pauci possent citari, eosque conferre licet in Th. XIX. Iis generatim doctores scholastici iurisque canonici interpretes addi possunt, qui in doctrinam hanc stabilendam verbis Christi apud Matthaeum consentiunt. « Constat haec doctrina, ait Sanchez (L. X de Divortio Disp. 3), ex c. V et XIX Matthaei et

ex c. significasti: et ita conclusio haec est de fide. » Augustinus tamen ut certam non habuit hanc interpretationem, quoniam, etsi eadem identidem usus sit, aliam tamen excogitavit, nimirum per ea verba: *nisi ob fornicationem*, excludi ab obiecto sermonis casum fornicationis (de Adult. coniug. L. II. c. 9). Quamvis vero non sit unanims consensus Patrum et Doctorum, tantus est tamen iste consensus in accipienda *πορνεία* pro fornicatione uxoris h. e. pro adulterio et exinde in probanda liceitate separationis propter adulterium coniugis, ut ab hac communi interpretatione non audeamus discedere. Cum praesertim ratio, quae producitur, nullius sit sane momenti. Nam quamvis *πορνεία* non sit per se *μοιχεία*, tamen *πορνεία* uxoris est moechia: porro heic sermo est de *πορνεία* uxoris. Ratio autem cur Christus secundo loco utatur termino *moechari* non est ad ullam oppositionem instituendam, sed quia hoc opus erat ad expresse declarandum quod vinculum inter dimittentem et dimissam manet. Ceterum adulterium frequenter nomine fornicationis significatur etiam in sacris literis.

X. Restat igitur communis interpretatio, quae exceptionem eam ita intelligit: *nisi ob adulterium uxoris*. Hanc quidem intelligentiam exigit praeterea ipsa quaestio a Phariseis proposita, quorum profecto nihil referebat aliquid audire de muliere concubina. Tum si proprie accipienda est vox *fornicatio*, erit improprie accipienda vox *uxor*, quae in ea formula exceptiva subintelligitur: *quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem dimiserit uxorem suam*; sed ea quacum fornicarium commercium habetur, non est uxor: alterutrum ergo vocabulum minus proprie accipiendum esset: cur vero potius *uxor*, quod repraesentat id de quo est quaestio, quam *fornicatio*? Quod quidem argumentum est ad hominem: nam ut diximus, heic nullus est locus terminis impropriis; etenim cum fornicatio de uxore dicitur, trahitur ad speciem adulterii significandam.

XI. Quamvis vero haec interpretatio vocis *fornicatio* admittatur, ut sit adulterium uxoris, Theologi tamen adhuc probant verbis Matthaei XIX negari potestatem dissolvendi vinculi propter adulterium coniugis. Demonstratio sequentibus continetur. Itaque 1° id efficitur ope parallelismi ex collatione cum Marco. Quamvis enim Marcus sententiam hanc Christi: *quicumque dimiserit etc.* referat cum narrat alloquium Christi cum discipulis, tamen quia discipuli Christum *de eadem re* interrogaverant (X. 10) ac Pharisei, sive declarari sibi rogaverant quod responsum fuerat a Christo Phariseis, ut liquet ex Matthaeo XIX. 10 seqq. necesse est ut eadem fuerit doctrina a Christo tradita Phariseis et repetita discipulis. Cum igitur Marcus eam doctrinam Christi exhibeat, quae excludit omnem intrinsecam